Kansallisen turvallisuuden yksikkö
Valmiuskoordinaattori Marko Turunen

Eduskunta
Puolustusvaliokunta

Puolustusvaliokunta keskiviikko 12.3.2025 klo 09.30

Asia: VNS 9/2024 vp Valtioneuvoston puolustusselonteko, sisäministeriön lausunto

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä lausuntoa valtioneuvoston puolustusselonteosta. Teemoina ovat kokonaisturvallisuuden konsepti ja yhteiskunnan kriisinsietokyky, turvallisuusviranomaisyhteistyön rajapinnat ja kehitystarpeet, valmiuslain ja muun lainsäädännön tarkastelu sekä virka-apu. Sisäministeriön asiantuntijalausunto on seuraava:

<u>Kokonaisturvallisuuden konsepti ja yhteiskunnan kriisinsietokyky</u>

Suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyys perustuu kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti kykyyn ylläpitää yhteiskunnan elintärkeät toiminnot kaikissa olosuhteissa, mikä edellyttää mm. saumatonta yhteistyötä viranomaisten välillä. Sisäisen turvallisuuden viranomaiset ovat avainasemassa yhteiskunnan häiriöttömän toiminnan varmistajina vasteen antamisessa hybridiuhkiin.

Uusi Yhteiskunnan turvallisuusstrategia annettiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 16.1.2025. Siinä kuvataan aiempien turvallisuusstrategioiden tapaan kokonaisturvallisuus toimintamallina, jonka mukaan yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoiminnalla kaikissa olosuhteissa ja kaikilla tasoilla. Lähtökohtana toimivat normaaliolojen järjestelyt ja lainsäädäntö. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toimivaltainen viranomainen johtaa toimintaa ja muut viranomaiset tukevat. Tämä voimassa olevan lainsäädännön mukainen toimivallanjako on näkynyt viime aikoina muun muassa merellisen infrastruktuurin vahingoittumistapauksissa Itämerellä. Suomessa operatiivinen yhteistyö viranomaisten välillä toimii hyvin ja yhteistoimintaa harjoitellaan säännönmukaisesti. NATO-jäsenyyden myötä kynnys tulkita Suomeen kohdistuvaa vaikuttamista sotilaalliseksi on korkea. Epäselvissä tilanteissa toimitaan sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimialueella.

Selonteossa todetaan kansallisen kriisinkestävyyden ja liittokunnan yhteisen kriisinkestävyyden olevan välttämättömiä edellytyksiä pelotteelle ja puolustukselle sekä liittokunnan

päätehtävien tehokkaalle toteuttamiselle. Kriisinkestävyys tulee kuitenkin ymmärtää laajasti. Kriisinkestävyys tukee puolustusta, mutta on myös edellytys yhteiskuntamme selviytymiselle vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Pitkäkestoisessa kriisissä korostuu suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyys, joka perustuu kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaiseen varautumiseen ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen kaikissa olosuhteissa yhteensovitetuilla varautumis- ja vastatoimenpiteillä. Kriisinkestävyyden vahvistamiseksi tarvitaan laajasti koko yhteiskunnan ja sen toimijoiden osallisuutta mukaan lukien kansalaisten omatoiminen varautuminen.

Selonteossa edellytetään Suomelta kykyä vastata nopeasti kehittyvään, laajamittaiseen, pitkäkestoiseen ja korkean intensiteetin sodankäyntiin kansallisin voimavaroin osana Natoa. Kuitenkin nykyaikaisessa sodankuvassa korkean intensiteetin sodankäyntiä edeltää usein hybridikeinojen käyttö vaikuttamisen välineinä vastustajan heikentämiseksi. Yhteiskunnallinen kriisinkestävyys voi näin ollen olla koetuksella jo ennen avointen sotatoimien käynnistymistä. Tällainen tilanne korostaa kokonaisturvallisuuden toimintamallin ja ajattelun mukaista varautumista, jota johtaa, valvoo ja yhteensovittaa kukin ministeriö toimialallaan.

Natossa resilienssin vahvistamisella tarkoitetaan sekä mahdollistavaa tukea sotilaallisten kyvykkyyksien käytölle että yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistamista. Natossa resilienssin merkitys osana pelotetta ja puolustusta on korostunut erityisesti Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan myötä. Resilienssi luo pidäkettä kohdistaa vihamielisiä toimia liittokuntaa vastaan.

Eräs Ukrainan sodan keskeisiä oppeja on ollut tarve suojata siviiliväestöä. Suomessa väestönsuojelua ja väestönsuojia on kehitetty ja ylläpidetty läpi vuosikymmenten siinä missä moni muu maa on ajanut alas esimerkiksi väestönsuojien rakentamista ja ylläpitoa. Nykyisessä tilanteessa Suomen väestönsuojajärjestelmään kohdistuu suurta kiinnostusta liittolaisten taholta. Väestönsuojat ovatkin olleet tärkeä ja pitkäjänteinen investointi Suomen kokonaisturvallisuuteen. Kyky fyysisesti suojata siviiliväestöä on keskeinen valtion olemassaolon tae.

Sisäministeriön toimiala on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta. Sisäministeriö vastaa merkittävästä määrästä tuoreessa yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa määritellyistä strategisista tehtävistä. SM:n toimialat toimivat tiiviissä yhteistyössä muiden hallinnonalojen viranomaisten kanssa.

Niin ikään valmisteilla on sisäministeriön ja Turvallisuuskomitean luotsaamana hallitusohjelman mukainen Suomen ensimmäisen kansallisen turvallisuuden strategia. Strategian keskiössä ovat vakavimmat kansallisen turvallisuutemme uhat ja lisäksi tunnistetaan

sellaisia poikkihallinnollisia toimenpiteitä, joiden avulla kansallista turvallisuuttamme ja ydinintressejämme kyetään entistä paremmin suojaamaan keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä terävöittäen ja täydentäen näin kokonaisturvallisuusajattelua kansallisen turvallisuuden osalta. Samalla strategia nivoo yhteen asiakirjaan valtioneuvoston eri selonteoissa ja strategioissa olevia kansalliseen turvallisuuteen liittyviä toimenpiteitä ja linjauksia.

Turvallisuusviranomaisyhteistyön rajapinnat ja kehitystarpeet

Selonteossa todetulla tavalla viranomaisten välisen yhteistoiminnan määrä ja laatu ovat kasvaneet edellisen selonteon jälkeen. Esimerkkeinä yhteistyö välineellistetyn maahantulon tapahtumissa ja niihin varautumisissa vuosien 2023 - 2024 aikana ja Itämeren kaapelivauriotapahtumat.

Selonteon mukaisesti laaja-alaiseen vaikuttamiseen varautuminen ja vastaaminen vaativat jatkossakin tiiviimpää viranomaisyhteistyötä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tarvittava vaste muodostuu turvallisuusviranomaisten yhteistyöstä, johon kukin viranomainen osallistuu tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa mukaisessa roolissa. Tässä painottuvat kansallisten kumppaneiden rinnalla kehittyvät kansainväliset kumppanuussuhteet ja operatiivinen yhteistyö sekä tiedonvaihto.

Miehittämättömien ilma-alusten kulkuun puuttuminen on ensisijaisesti poliisille kuuluva tehtävä. Poliisin ohella niin Rajavartiolaitoksella, Puolustusvoimilla kuin Rikosseuraamuslaitoksellakin on omissa tehtävissään toimivalta puuttua miehittämättömien ilma-alusten kulkuun. Sisäministeriö on asettamassa lainsäädäntöhankkeen poliisilain muuttamiseksi poliisin toimivaltuuksista miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun vaikuttamiseksi. Hankkeen tavoitteena on lisätä poliisin kykyä suoriutua sille laissa säädetyistä tehtävistään mahdollisimman hyvin.

Sisäisen turvallisuuden osalta keskeistä turvallisuusviranomaisyhteistyötä on esimerkiksi PTR (Poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos) -yhteistyö. Tavoitteena on, että PTR-toimintaa ohjaava lainsäädäntö vastaa toiminnallisia tarpeita ja PTR-kumppanuus lisää tehokkuutta sekä taloudellisuutta.

Itämeren alueen 14.1.2025 pidetyssä Nato-jäsenmaiden huippukokouksen julkilausumassa päätettiin aloittaa selvitys kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen mahdollistamista keinoista merenalaisen infrastruktuurin vahingontekoihin puuttumiseksi. Edellä mainittu selvitys on aloitettu ulkoministeriön johdolla kumppanimaiden oikeuspäälliköiden välisillä keskusteluilla, joiden perusteella pyritään löytämään vastauksia siihen, mitä merioikeusyleissopimuksen mukaisesti on mahdollista tehdä aluemeren ulkopuolella.

Valmiuslain ja muun lainsäädännön tarkastelu

Valmiuslain kokonaisuudistus on käynnissä. Uudistuksen tavoitteena on luoda valmiudet hallita kansakuntaa vakavasti uhkaavia poikkeusoloja, niiden aikana suojata väestöä ja turvata sen toimeentulo. Valmiuslain tarkoituksena on ylläpitää yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämätöntä toimintaa, oikeusjärjestystä ja perusoikeuksia.

Sisäministeriön hallinnonalan tärkeimmät toimivaltuudet tulevat liittymään viranomaisten ns. otto-oikeuksiin, liikkumis- ja oleskelurajoituksiin sekä väestönsuojeluun ja evakuointeihin. Hallitusohjelman mukaan kaikilla hallinnonloilla toteutetaan lisäksi häiriö- ja kriisitilanteiden sääntelyn kokonaistarkastelun.

Vakavana rikollisuutena ilmenevien uhkien torjunnan kannalta on olennaista, että poliisi voisi käynnistää tiedonhankinnan nykyistä varhaisemmassa vaiheessa. Poliisin paremman rikostiedustelun mahdollistamien säännösten säätämisellä pyritään mahdollistamaan nykyistä tehokkaampi puuttuminen muun muassa vakavaan jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Virka-apu

Uudistettu Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen antama virka-apuvirkapulainsäädäntö tuli voimaan vuonna 2022. Lakiuudistuksen keskeisin tavoite oli ajantasaistaa sääntelyä, joka koskee Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen voimankäyttöä sisältävän virka-avun antamista poliisille. Uusi sääntely mahdollistaa nykyistä paremmin Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen erityisosaamisen ja -kaluston hyödyntämisen erilaisissa virka-aputehtävissä. Virka-apulainsäädännön uudistamisen myötä poliisilla on parempi kyky estää ja puuttua välittömästi esimerkiksi terrori-iskuun sekä muihin vakaviin uhkiin.

Virka-avun pyytäminen ja antaminen turvallisuusviranomaisten kesken on normaalia ja arkipäiväistä toimintaa. Virka-apu on taloudellisesti perusteltu keino vahvistaa turvallisuusviranomaisten toimintakykyä, koska sen avulla voidaan varautua poikkeuksellisen vakaviin tilanteisiin ja tarvittaessa saada esimerkiksi poliisin käyttöön toisen viranomaisen voimavaroja kuten suorituskykyjä ja niiden käyttöön koulutettuja virkamiehiä.